

Christine svenska församling, lät organisera under Vinterkriget. Därtill hade ju den moraliska kampen i religiös drapering kunnat lyftas fram. Ett exempel är då kyrkoherden Gustaf Grände iförd prästskrud plötsligt stod på festplatsen i halländska Tvååker en juni-kväll 1941. Här rör det sig om vad samtiden kallade dansbaneeländet, ett fenomen som etnologen Jonas Frykman kartlagt i en uppmärksam bok från sent 1980-tal.

Därför är det också rimligt att musiken och nöjeslivet fått ett eget kapitel, här signerat Annika Nordström, en av antologins redaktörer. Det var en tid då jazzen, som på sina håll inte ansågs rumsren, var på väg att slå igenom. Många förbjöds att se filmen *Swing it magistern* från 1940, där Alice Babs fick sitt genombrott. De unga entusiasmerades men av traditionsbevararna ansågs sångerskan med sin amerikanska musikstil vara en ungdomens förförare. Musiken kunde även utnyttjas för att höja beredskapsandan. Till den repertoaren hörde *Obligationsmarschen* och självfallet *Min soldat*, insjungen av Ulla Billquist, liksom *Det var Bohus Bataljon*. Den sistnämnda, skriven och komponerad av Axel Flodén och Sten Frykberg, hade fått första pris i en marschmeloditävling för I 17 i Uddevalla. Den tillvann sig så stor popularitet att det tedde sig naturligt att sätta samma titel på en minnesskrift om försvarsberedskapen i Väst-sverige 1939–1945, utgiven bara några få år efter krigets slut och författad av de närmast involverade och ansvariga.

Så mycket nytt förmedlar väl inte denna antologi om en period som börjar bli grundligt utforskad. I gengäld väcker den, full av nostalgi, delvis förborgade minnen. Gott så.

Bert Mårald, Umeå

Yvonne Maria Werner: *Katolsk manlighet. Det antimoderna alternativet – katolska missionärer och lekmän i Skandinavien*. Makadam förlag, Göteborg & Stockholm 2014. 348 s., ill. English summary. ISBN 978-91-7061-148-3.

Lundahistorikern Yvonne Maria Werner har bedrivit ingående forskning om katolicismens sentida historia i ett protestantiskt dominerat Norden och har lett ett forskningsprojekt med titeln ”Kristen manlighet – en modernitetens paradox”. Den här recenserade bo-

ken är utgiven i samarbete med Centrum för Öresundsstudier, före 2014 benämnt Centrum för Danmarksstudier, vid Lunds universitet och har nummer 33 i dess skriftserie. Den handlar om katolsk manlighet i Skandinavien under tidsperioden 1850–1940 och är ett resultat av det nämnda projektet. Boken fäster huvudvikten vid analys av mansideal och manlighetskonstruktioner, i förhållande till det kvinnliga könet och protestantiska ideal, hos katolska präster och ordensmän. De kom från katolska länder som missionärer till Skandinavien. Författaren har dessutom studerat manliga konvertiter som var infödda nordbor och som kom att verka i Skandinavien. Den katolska missionen möjliggjordes genom en liberalisering av religionslagstiftningen i Skandinavien med början i Danmark genom dess nya grundlag 1849.

Författaren har använt sig av ett rikt källmaterial bestående av rapporter och brev som sänts från missionärerna till de katolska uppdragsgivarna i Tyskland, Frankrike och Italien och som förvaras i olika arkiv i Sverige, Danmark, Tyskland, Frankrike och Italien. Boken har en solid empirisk grund som är beundransvärd, och materialet kommer rikligt till tals i framställningen. Rikedomerna på detaljer är i mesta laget och försvårar för läsaren att behålla den röda tråden som går genom hela boken. Huvuddragen i boken är lättast tillgängliga i den utförliga engelska sammanfattningen (s. 305–312).

Teoretiskt sett hämtar författaren impulser från den franske sociologen Pierre Bourdieus teori om manlig dominans och konkurrens mellan män i offentliga rum samt kvinnors frivilliga underordning. Det katolska prästidealet utgjorde en *habitus clericalis* som innebar en isolering från det omgivande samhället och en syn på celibatet som en högre värderad livsform jämfört med äktenskapet, vilket var främmande i det protestantiska Skandinavien. Författaren hämtar också inspiration från tankegångar hos den australiensiske mansforskaren R. W. Connells teori om hegemonisk manlighet. Diskursperspektivet blir framträdande i analyserna av normer och värderingar. Ett kulturmötesperspektiv gör sig gällande i relationerna mellan nordiskt och utländskt, katolskt och protestantiskt samt mellan religiöst och sekulärt, och hur detta knyts till det manliga respektive kvinnliga. Mycket av konflikter och maktkamp, där också kvinnliga ordensmedlemmar var involverade, kommer fram i brev och rapporter från missionärerna. Känsломässiga uttryck gör sig gällande i form av

problem med att aklimatisera sig fysiskt i det kalla nordiska klimatet. Socialt sett blir ensamhet och hemlängtan också synliga. Författaren vill i detta sammanhang ge ett bidrag till den historiska känslorforskningen som blivit alltmer framträdande på ett internationellt plan under senare år.

Tre manliga ordensgemenskaper undersöks, nämligen barnabitororden grundad på 1530-talet i Italien, vidare jesuitorden med rötter i Tyskland på 1500-talet och återupprättad 1820 samt den franska dominikanorden med början på 1200-talet. Relationerna och maktkampen mellan dessa ordnar tilldrar sig intresse i analysen.

Den italienska barnabitororden kom både till Stockholm och Christiania 1864. En hel rad konvertiter anslöt sig förutom änkedrottningen Josefina som var katolik. Det förekom en positiv relation från brödernas sida till ordenssystrarna som inte var underordnade. Barnabiternas korrespondens utmärks av många och starka känslouttryck. Problem av olika slag medverkade till att barnabiterna lämnade den svenska missionen 1887.

Jesuiterna etablerade sig i Danmark och Sverige på 1870-talet. Den hierarkiska principen och lydningen mot överordnade betonades starkt. I praktiken blev detta svårt att upprätthålla, vilket tydligt framgår av de insända rapporterna. Då behövdes det disciplinära åtgärder som t.o.m. kunde innebära uteslutning. Jesuiterna gjorde sig kända som goda själasörjare och blev uppskattade inte minst inom kvinnoordnarna även om kvinnorna betraktades som underordnade. 1910 avvecklades den jesuitiska missionen i Sverige. I Danmark utvecklades under tidigt 1900-tal antityska stämningar som riktade sig mot jesuiterna, vilket försvårade deras situation.

Under 1920-talet etablerade sig franska dominikanbröder i Oslo och 1931 kom de även till Stockholm. Snart anlände också kommuniteter av dominikansystrar till de båda huvudstäderna. Dominikanbröderna tjänade som biktfäder för dessa kvinnor och samverkade nära med dem. Dominikanerna ville både bedriva katolsk mission och sprida fransk kultur i Skandinavien som ett redskap i missionens tjänst. Manlighetsideal och fransk nationell identitet hängde nära samman. Dominikanerna hade dock svårt att anpassa sig i det nordiska klimatet och led av olika hälsoproblem, också psykiska besvär.

Det katolska ordenslivet som innebar social och andlig gemenskap etablerades huvudsakligen i större

städer i Skandinavien. Sekulärpräster däremot, som inte hade tillgång till ordenslivet utan verkade ensamma, kom att ansvara för mindre församlingar i den skandinaviska provinsen. Flera av dem var nordiska konvertiter som utbildats vid ett prästseminarium Collegium Urbanum i Rom. I sin prästerliga gärning skulle de hålla viss distans till lekmännen, vilket bidrog till känslor av isolering och ensamhet i de små församlingarna i diasporan. Som en konsekvens av denna distans får man i de insända rapporterna veta lite om lekmännen men däremot mycket om missionärernas personliga känslor, ofta av negativ art. Ytterligare en påfrestning för sekulärpräster var den protestantiska omgivningens negativa attityder gentemot den katolska kyrkan och celibatet. Den positiva hjälp som dessa präster kunde få kom från ordenssystrarna. Dessa var inte underordnade utan i stället förhållandevis jämställda i de små församlingarna, tvärt emot Bourdieus och Connells teorier.

Denna bok ger värdefull kyrkohistorisk kunskap om en sentida mission i Skandinavien som hittills varit ganska okänd. Författaren har kopplat den på ett intressant sätt till synen på manligt och kvinnligt. Genusforskningen får här ett viktigt bidrag till förståelsen av katolsk religiositet som lätt uppfattas som starkt mansdominerad. Författaren ger en klart nyanserad bild i detta avseende.

Anders Gustavsson, Oslo/Henån

Nathan Shachar: *Huset på Stureplan. Livet och människorna*. Bokförlaget Atlantis, Stockholm 2013. 232 s., stort format, rikt ill. ISBN 978-91-7353-497-0.

Stureplan i Stockholm har sedan drygt etthundra år av skilda anledningar hamnat i uppmärksamhetens ljus. Ett skäl till denna uppmärksamhet i platsens tidiga historia är den speciella byggnad som uppfördes där, ”ett väldigt affärspalats”, efter ritningar av Erik Josephson. Den var den första i sitt slag i huvudstaden och stod färdig 1898, precis i början av den stora spekulativa byggboomen med hyreshusfastigheter kring sekelskiftet.

I byggnaden sammanvävs tre olika företagshistorier, och det är dessa vid sidan av platsens äldre historia som beskrivs i denna volym. Den är dock inte resultatet av någon forskning i egentlig mening utan ett exempel på *storytelling* på uppdrag av – någon. Med